

– Hakemli Makale –

İSLÂM AİLE HUKUKUNDA EVLİLİK ve BOŞANMA NAFAKASI BAĞLAMINDA SÜRESİZ NAFKA YASASI

M. Zeki UYANIK

Dr. Öğr. Üyesi, Mersin Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi

Fıkıh Anabilim Dalı

mzuyanik@hotmail.com

Öz

İslâm, aileyi toplumun temeli olarak kabul eder, nikâh ile de bu kurumu ve nesli koruma altına alır. İslâm, ailenin huzurlu olması için ailenin fertlerine bir takım maddî ve manevî sorumluluklar yükler ve haklar tanır. Bu sorumluluk ve haklardan biri de nikâh akdi sonucu ortaya çıkan nafakadır. İslâm hukukuna göre, nikâh akdi ile birlikte koca nafakadan sorumlu, eşi de nafakayı hak eden taraf olmaktadır.

İslâm, aile birliğini ve devamını istemekle birlikte boşanmayı da meşru görmektedir. Nikâh akdi taraflara sorumluluklar ve haklar yüklediği ve sağladığı gibi aynı şekilde boşanmada da kocanın nafaka sorumluluğu, eşinin de nafaka hakkı vardır. Ancak boşanma nafakasının İslâm hukukunda bir süresi vardır.

Medeni Kanuna göre eşlerden her ikisi de nafaka vermede ve almada hak ve sorumluluk sahibidir. Boşanma halinde de boşanmadan dolayı yoksulluğa düşecek tarafın diğerinden nafaka alma hakkı vardır.

Medeni Kanun, boşanma nafakasını İslâm hukukunun aksine bir süre ile sınırlandırmamıştır. Bundan dolayı boşanma neticesinde yoksul düşen eş, hukuki bir bağı kalmamasına rağmen ayrıldığı eşinden çok uzun bir süre nafaka alabilmektedir. Bu durum, İslâm hukuku ile çelişmekte ve kul hakkına sebebiyet vermektedir.

Bu makalede, boşanma nafakası her iki hukuk açısından ele alınacak ve değerlendirilecektir.

Anahtar kelimeler: *İslâm Hukuku, Medeni Hukuk, Nikâh, Nafaka, Boşanma*

Permanent Alimony Law in the context of Separate Maintenance and Marriage in the Islamic Family Law

The religion of Islam considers family as the foundation of the society and safeguards this institution and offspring with marriage. Islam levies some sort of financial and moral liabilities upon the members for a peaceful family and grants them several rights. One of these is the issue of alimony resulted from the marriage contract. With this, the wife will have claim for maintenance against her husband responsible for alimony payments, according to the Islamic Law.

In addition, Islam advocates family unity and continuity and notwithstanding takes divorce as licit. Like the marriage contract warranting rights and obligations for both spouses, its annulment also makes the husband liable for maintenance at the time of his ex-wife's claim. Nevertheless, the payments may be made for a limited period of time in the Islamic Jurisprudence.

In the Civil Code, both partners have rights and duties to either receive or pay. The side who will be more driven to poverty following the decree of nullity may claim for alimony.

The Code of Civil law does not restrict application for separate maintenance with a certain time, unlike the Islamic Law. Therefore, the impoverished spouse may continue to receive alimony payments for a long time after being divorced even though no relation between both sides remained. This situation leads to rightful due issue, which contradicts the Islamic Law.

In this article, we will examine and evaluate the issue of separate maintenance with respect to both laws.

Keywords: Islamic Law, Civil Law, Marriage, Alimony, Divorce

GİRİŞ

Aile, toplumun temeli olduğu için ne kadar sağlam yapıya ve düzenleyici kurallara bağlanırsa, toplumun yapısı o nispette sağlam ve sürekli olur. Bu bağlamda bütün hukuk sistemleri bu hakikati dikkate alarak aile kurumunu önemsemiş ve yasalarında bu hususu düzenleyen hükümlere yer vermişlerdir.¹

İslâm hukuku, nikah akdi ile kurulan ailede belirli esas ve ilkeler doğrultusunda karı-kocanın rollerini ve görevlerini düzenlemiştir. İslâm hukukunun aile bireylerine yönelik koyduğu kural ve kaidelerden birisi de evlilik akdi neticesinde ortaya çıkan nafaka kavramıdır. İnsan yaşamının devamı için gerekli olan iâşe, giyim, mesken ve bunlara bağlı hususlardan müteşekkil olan nafaka aile kurumunun devamı için önemli bir görev görmektedir. İslâm hukuku ailenin geçim ve bakımından erkeği sorumlu tutmuştur.² Bu sorumluluklarından biri de nafakadır.

İslâm hukuku açısından nikâh akdi ile aile kurulmuş ve karı-koca arasında nafaka hukuku başlamış olur. Bu nafaka hak ve sorumluluğu da evlilik hukuken var olduğu sürece devam eder ve ailenin iktisadi fonksiyonu içerisinde en önemli unsurlardan birini oluşturur. Aile kurumu boşanma ile dağıldığında ise yine bir nafaka hakkı söz konusu olmaktadır. Ancak bu nafakanın bir süresi vardır ve bu süre bittiğinde ise nafaka hakkı ve sorumluluğu bitmektedir.

¹ Erbay, Celâl, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, Rağbet Yayınları, İstanbul 1998, s. XI.

² Acar, H. İbrahim, *Ana Hatlılarıyla İslâm Aile Hukuku*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2018, s. 144.

I. Nafaka Kavramı

Nafaka sözlükte, "bir şeyin bitmesi, azalması, revaç bulması, ölmek, çarşıda pazar kurulmak, çıkmak, gitmek, sarf etmek, azık, ihtiyaçların karşılanması amacıyla harcanan para vb. maddî değerler" anlamına gelmektedir.³

Istılahta ise, "kişinin sorumlu olduğu bireylerin beslenme, giyim-kuşam ve barınma ihtiyaçları ile bunlara tâbî olan şeyleri temin etmesi"⁴ şeklinde tarif edilmektedir. Bazı İslâm hukukçuları, "hayatiyetin ve yararlanmanın devamlılığını sağlamak için yapılması zorunlu olan harcamalar"⁵ şeklinde tarif etmektedir.

Birinci tanım insan nafakasının hususiyetlerini dikkate alınan bir tariftir. Aynı zamanda kişinin bakmakla mükellef olduğu kişilerin sosyal seviyelerine göre normal bir hayat devam ettirebilmeleri için ihtiyaç duyduğu ve mükellefin de temin etmekle yükümlü olduğu şeylerin tümünü içine almaktadır.⁶ Ancak İslâm nafaka hukuku bir bütün halinde ele alındığında ikinci tarif daha kapsayıcı ve tercihe şayan olmaktadır. Zira İslâm hukuku insanlar dışındaki canlılar ve bitkilerin de nafakalarının temin ve tedarikini bir takım yaptırımlara bağlamıştır. Bu tanımdaki hayatiyet tabiri insan, hayvan ve bitkiler için, yararlanma tabiri ise cansız eşya için kullanılmıştır.⁷ Bu tanımda, cansız eşya ve maldan istifade imkânının devam etmesi, canlıların da hayatlarını sürdürmesi için yapılması gereken bütün harcamalara "nafaka" denilmiş ve insanların dışında kalan diğer canlı ve bitkilerin bakıma muhtaç oldukları düşüncesinden hareketle nafakanın kapsamı son derece genişletilmiştir.⁸

³ Halîl b. Ahmed, *Kitâbü'l- Ayn*, "nfk", Dâr ve Mektebetu'l-Hilâl, Beyrut ty. V, 177; İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem, *Lisânü'l-Arab*, "nfk", Dâr-u sadr, Beyrut 1990, X, 357; Bilmen, Ömer Nasuhi, *Hukuk-ı Hukuk-ı İslâmiyye ve Istilâhât-ı Fıkhiyye Kamusu*, Bilmen Yayınevi, İstanbul 1968, II, 444.

⁴ Kasânî, Aluüddin Ebû Bekir b. Mes'ûd el-Hanefî, *Bedâiu's-Sanai fi Tertibi's-Şerai*, V, 108; Mevsilî, Abdullah b. Muhmûd b. Mevdûd, *el-İhtiyâr li- ta'îli'l-Muhtâr*, Dâru'l-kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 2003, IV, 3-15; İbn Âbidîn, Muhammed Emin Alauddin, *Reddu'l-muhtar ale'd-Dürri'l-muhtâr*, Dâru'l-kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 2003, V, 278; Bilmen, *Hukuk-ı İslamiyye*, II, 444; Özcan, Ruhi, *İslam Hukukunda Karı Koca Nafaka Mükellefiyeti*, Basılmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Erzurum 1976, s. 15; Erdoğan, Mehmet, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Rağbet Yayınları, İstanbul, ts, s. 359.

⁵ Erbay, "Nafaka", *DİA*, XXXII, 282.

⁶ Çelik, Özlem, *İslam Hukukun da Hısımlık Nafakası Mükellefiyetinde Din Farkı*, Basılmamış Yüksek Lisan Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2013, s. 9.

⁷ Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 13.

⁸ Çelik, *İslam Hukukun da Hısımlık Nafakası Mükellefiyetinde Din Farkı*, s. 9.

II. İslâm Hukukunda Nafaka

Doğurduğu hukuki sebebin cinsine göre İslâm hukukunda nafaka, evlilik, hısımlık ve mülkiyet nafakası olmak üzere üç kısma ayrılmaktadır.⁹ Kişinin nafaka alacaklısı veya borçlusuna olabildiği için bu üç sebepten birisinin bulunması gerekir.

İslâm hukukundaki nafaka kavramı geniş olduğundan biz konuyu aile birliği devam ederken ve boşama sonrasında iddet döneminde devam eden "evlilik nafakası" ile sınırlandırdık. Bunun yanında Medeni kanuna göre alınan boşanma nafakasının fihhi durumunu ele alıp mukayese edeceğiz.

A. Evlilik Nafakası ve Hukuki Delilleri

Karı-kocanın bir nikâh akdine taraf olmaları ve evliliğin devam etmesi eşler arasında nafaka hukukunu meydana getirir. İslâm hukukunda, "karı koca arasında malî bir alacaklılık ve borçluluk."¹⁰ şeklinde tarif edilen evlilik nafakası, nikâh akdi meydana geldiği andan itibaren ailenin ekonomik fonksiyonu açısından önemli bir yer tutmakta ve sadece karı-koca arasında gerçekleşmektedir. Bu bakımdan aile kurumundaki süreklilik, evlilik nafakasının teminindeki devamlılığa bağlıdır. Evliliğin sona ermesi halinde ise belli bir süre daha bu nafakanın devamı söz konusudur.¹¹ Evliliğin devamında "evlilik nafakasının" hükümleri, nikâh akdinin sona ermesi halinde ise iddet süresinde "iddet nafakasının" hükümleri geçerli olmaktadır.¹²

İslâm hukukunda evlilik nafakasının hukuki kaynakları Kitap, Sünnet, icma ve akıldır.¹³

⁹ Serahsî, Şemsü'l-Eimme, *el-Mevsûat*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2001, V, 168; Karâfi, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. İdrîs, *ez-Zahîre*, Dâru'l-Garb, Beyrut 1994, IV, 465; Şirbînî, Şemsüddin el-Hatib, *Muğni'l-muhtâc*, Dâru'l-hadis, Kahire 2006, V, 149; İbn Âbidîn, *Reddu'l-muhtar*, V, 278; Bilmen, *Hukuk-ı İslamiyye*, II, 446; Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 22; Sarı, Muhammet, *İslâm Hukukunda Borçlusuna ve Alacaklısı Bakımından Nafaka Mükellefiyeti*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 2006, s. 7.

¹⁰ Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 24.

¹¹ *el-Mevsûatü'l-fihhiyye*, "Nafaka", Vizâretü'l-Evkaf ve's-Şuûni'l-İslâmiyye, Kuveyt 2002, XLI, 57; Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 24.

¹² Köseoğlu, Zahit, *İslam Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Yükümlülüğü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 2010, s. 11.

¹³ Kaşânî, *Bedaiu's-Sanai*, V, 109; İbn Kudâme, Ebü Muhammed Abdullah b. Ahmed, *el-Muğni*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1984, IX, 230; Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 26-27.

1. Kitap

Evlilik nafakası ile ilgili Kur'an-ı Kerim'deki bazı ayetleri şöyle sıralayabiliriz:

"... Erkeklerin kadınlar üzerindeki hakları gibi, kadınların da erkekler üzerinde belli hakları vardır..."¹⁴

"...Onların (annenin) örfe uygun olarak beslenmesi ve giyimi babaya aittir..."¹⁵

"...Zengin olan durumuna göre, fakir de durumuna göre vermelidir..."¹⁶

"Erkekler, kadınların koruyup kollayıcılarıdır. Çünkü Allah insanların kimini kiminden üstün kılmıştır. Bir de erkekler kendi mallarından harcamakta (ve ailenin geçimini sağlamakta)dırlar..."¹⁷

"Onları (iddetleri süresince) gücünüz nispetinde, oturduğunuz yerin bir bölümünde oturtun. Onları sıkıntıya sokmak için kendilerine zarar vermeye kalkışmayın. Eğer hamile iseler, doğum yapıncaya kadar nafakalarını verin. Sizin için (çocuğu) emzirirlerse (emzirme) ücretlerini de verin ve aranızda uygun bir şekilde anlaşın. Eğer anlaşamazsanız, çocuğu baba hesabına başka bir kadın emzirecektir."¹⁸

"Varlıklı olan, nafakayı varlığına göre versin. Rızkı daraltılmış olanda nafakayı Allah'ın ona verdiğiinden versin. Allah hiçbir kimseye ona verdiğiinden başkasını yüklemes. Allah, güçlüğün arkasından kolaylık ihsan eder."¹⁹ Bu ayetler evli kadınların nafaka hakkına sahip olduklarına işaret etmektedir.

2. Sünnet

Evlilik nafakası ile ilgili Hz. Peygamberin hadis-i şerifleri söz konusudur. Bu hadislerin bazılarını şöyle zikredebiliriz:

"Dikkat edin, sizin hanımlarınız üzerinde hakkınız var, kadınlarınızın da sizin üzerinizde hakkı vardır. Sizin hanımlarınız üzerindeki hakkınız, hoşlanmadığınız kimseleri minderinize oturtmamaları ve sevmediğiniz

¹⁴ Bakara, 2/228.

¹⁵ Bakara, 2/233.

¹⁶ Bakara, 2/236.

¹⁷ Nisa, 4/34.

¹⁸ Talak, 65/6.

¹⁹ Talak, 65/7.

kimselerin evinize girmelerine izin vermemeleridir. Onların sizin üzerinizdeki hakları, giyimlerini ve yiyeceklerini iyi bir şekilde yapmanızdır”²⁰

"Kocanın yediği zaman karısına yedirmesi, giydiği zaman karısına giydirmesi, karının kocası üzerindeki haklarındandır.”²¹

Ebu Süfyan'ın eşi Hind Hz. Peygamber'in yanına gelip: "Ya Resulallah! Ebu Süfyan cimri bir adamdır. Bana ve çocuğuma yetecek olanı vermiyor." dedi. Hz. Peygamber de: "Sana ve çocuğuna yetecek olanı maruf ölçüde al."²² buyurdu. Bu hadislerden, kadınların erkekler üzerinde uygun ve makul bir nafaka haklarının olduğu anlaşılmaktadır.

3. İcma

Evlilik nafakası hususunda prensip olarak fakir, gâib veya hasta oluşuna bakılmaksızın kocanın borçlu, kadının zengin de olsa alacaklı olduğu konusunda cumhur ittifak etmiştir.²³ Bu konuda sadece Zâhirî hukukçu İbn Hazm (ö. 456/1064) farklı düşünmektedir. İbn Hazm'a göre zengin olan kadın, fakir olması halinde kocasının nafakasını temin etmekle sorumludur. O'na göre, normal hallerde koca hanımının nafakasından sorumludur. Ancak koca, nafakayı temin edemeyecek bir fakirlikte ise ve hanımı zenginse nafaka temin edemeyen kocasının nafakasını hanımı karşılamakla mükelleftir. Fakat fakir kocanın zengin oğlu veya babası varsa, bu fakir kocanın nafakasını oğlu veya babası karşılar.²⁴

4. Akıl

İslâm, nafaka sorumluluğunu kocaya yüklemiş kadına da bir hak olarak tanımıştır. Nikâh akdi ile birlikte kadın, zamanın çoğunu evinde eşine hizmet, çocuklarının bakım ve terbiyesi ile geçirdiğinden çalışma, kazanma ve nafaka sorumluluğu bulunmamaktadır. Çünkü evdeki bu görevi çalışmasını ve

²⁰ Müslim, "Hac", 194; Tirmizî, "Fiten", 2.

²¹ Ebû Dâvûd, "Nikâh", 42.

²² Buhârî, "Nafakât" 9.

²³ Kasânî, *Bedai'u's-sanai*, V, 109; Ebû'l-Hasen Burhânüddin Ali b. Ebî Bekr Merğînânî, *el-Hidâye şerhu Bidâyeti'l- mübtedî*, Dâru'l- Erkam, Beyrut, ts, II, 327; İbn Kudâme, *el- Muğnî*, IX, 230; Bilmen, *Hukuk-ı İslamiyye*, II, 448; Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 26; Çolak, Abdullah, *İslâm Aile Hukuku*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2018, s. 132.

²⁴ İbn Hazm, *el-Muhalla*, idâretü't-tibâati'l-münire, Kahire 1352, X, 92.

geçimini sağlamasını zorlaştırır. Bundan dolayı İslâm bu görevi kocaya yüklemektedir. Aklen de bu görev ve hak dengesi uygundur.

B. Evlilik Nafkasının Kapsamı

Nafakanın kapsamı, insanın hayatını devam ettirebilmesi için gerekli olan zaruri ihtiyaçları ihtiva etmektedir. Bu da İslâm hukukçularının ittifakı ile giyim, gıda ve meskendir. Bunların dışında kalan ihtiyaçların evlilik nafkasının kapsamına girip girmediği hususunda ise İslâm hukukçuları arasında bir görüş birliği yoktur.²⁵

1. Gıda

Koca, nafkasından sorumlu olduğu hanımının yaşamını idame ettirebilmesi için gerekli olan iâşe maddelerini ve bu maddelerin hazırlanışında kullanılan araç gereçleri israftan ve cimrilikten sakınarak yaşadığı dönemin, mevsimin ve mekânın beslenme şartlarına uygun şekilde temin ve takdim etmek zorundadır.²⁶

Hanefi ve Şâfiî hukukçulara göre, hanıma verilecek gıda maddesi kocanın fakirlik zenginlik durumuna göre takdir edilir.²⁷ Mâlikî ve Hanbelî hukukçulara göre ise, eşlerin fakirlik ve zenginlik durumu, kadının konumu ve yaşadıkları bölgenin örf ve durumuna göre takdir edilir.²⁸

Yiyecek nafakası, aynı olarak verilebileceği gibi nakdî olarak da verilebilir. Nafakanın verilme şekli de kocanın durumuna göre belirlenir. Koca kazancını günlük sağlıyorsa her günün akşamında bir sonraki günün nafkasını verir. Koca, kazancını haftalık, aylık veya yıllık sağlıyorsa nafakayı haftalık, aylık ya da yıllık verir. Bu hususta koca için en uygun ödeme şekli hangisi ise o tercih edilir.²⁹

²⁵ Şafîî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs, *el-Ümm*, Dâru'l-Marife, Beyrut 1393, V, 87; İbn Hazm, *el-Muhalla*, X, 91; Kasânî, *Bedaiu's-sanai*, V, 108; İbn Kudâme, *el-Muğni*, IX, 233; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, IV, 4; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, V, 150; İbn Âbidîn, *Reddu'l-muhtar*, V, 278.

²⁶ Serahsî, *el-Mebsût*, V, 169; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, IV, 4; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, V, 157; İbn Âbidîn, *Reddu'l-muhtar*, V, 291.

²⁷ Şafîî, *el-Ümm*, V, 89-90; Şirâzî, Ebu İshâk İbrahim b. Ali el-Firûzâbâdî, *el-Mühezzeb fi fihhi'l-İmâm eş-Şâfiî*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, ts, II, 161; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, IV, 4; Bilmen, *Hukuk-ı İslamiyye*, II, 452; Özcan, *İslam Hukukunda Karı Koca Nafaka Mükellefiyeti*, s. 15.

²⁸ İbn Kudâme, *el-Muğni*, IX, 231; Karâfî, *ez-Zahire*, IV, 471.

²⁹ İbn Âbidîn, *Reddu'l-muhtar*, V, 293; Bilmen, *Hukuk-ı İslamiyye*, II, 448; Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 28.

2. Giyim

İnsan hayatının devamı için gıda maddeleri zorunlu bir ihtiyaç olduğu gibi aynı şekilde giyim-kuşam da önemli ve gereklidir. Bu anlamda nafaka yükümlüsü kocanın, nafaka alacaklısı eşinin giyim ihtiyaçlarını karşılama sorumluluğu vardır. Kocanın görevi hanımının da hakkı olan bu giyim kuşam eşyaları kadını kışın soğuktan, yazın sıcaktan koruyacak ve dinen örtülmesi gereken yerleri örtecek nitelikte olmalıdır.³⁰ Hanefi ve Şafîi hukukçulara göre koca hanımına altı ayda bir giyim kuşam almak zorundadır. Ayrıca alınacak kılık kıyafet için kişinin yaşadığı zaman, mekân ve örf de dikkate alınmalıdır.³¹ Kadın, nafaka sorumluluğunu yerine getirmeyen kocadan mahkemeye müracaat ederek nafakasını alabilir.³²

Şunu da ifade etmek gerekir ki İslâm hukukçularının gıda ve giyim konusunda belirledikleri miktarlar yapılabilecek harcamanın asgari sınırıdır. Nafaka sorumlusu kocanın ekonomik imkânına uygun yapabileceği daha fazla harcamalar için bir üst sınır yoktur.³³

3. Mesken

Kocanın eşine karşı sorumluluklarından biri de barınma ihtiyacını temin etmesidir. Nafakadan sorumlu olan koca, maddî durumuna uygun ama hanımının ihtiyaçlarını da karşılayacak özellikte bir ev edinmekle mükelleftir.³⁴ Temin edilecek meskenin de, hanımın can ve mal güvenliğini sağlayacak, dinî vazifelerini yerine getirebileceği, aile mahremiyetini koruyabilecek özellikte ve dünyevi ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir

³⁰ Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, II, 162; Serahsî, *el-Mebsût*, V, 171; Kasânî, *Bedaiu's-sanai*, V, 149-150; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, IX, 233; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, IV, 4; Karâfî, *ez-Zahîre*, IV, 468; Şirbînî, *Muğnî'l-muhtâc*, V, 155-156; İbn Âbidîn, *Reddu'l-muhtar*, V, 292; Özcan, *İslam Hukukunda Karı Koca Nafaka Mükellefiyeti*, s. 67; Çolak, *İslâm Aile Hukuku*, s. 134.

³¹ Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, II, 162; Serahsî, *el-Mebsût*, V, 171; Kasânî, *Bedaiu's-sanai*, V, 149-150; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, IV, 4; Şirbînî, *Muğnî'l-muhtâc*, V, 155-156; İbn Âbidîn, *Reddu'l-muhtar*, V, 292; Bilmen, *Hukuk-ı İslamiyye*, II, 448; Özcan, *İslam Hukukunda Karı Koca Nafaka Mükellefiyeti*, s. 67-68; Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 28; Acar, *Ana Hatlarıyla İslâm Aile Hukuku*, s. 148.

³² *el-Mevsûatü'l-fıkhiyye*, "Nafaka", XLI, 29; Köse, Saffet, *İslâm Hukuku- Aile Hukuku*, Grafiker Yayınları, Ankara 2018, s. 324-325; Koç, Mehmet, *Osmanlı Hukukunda Ta'zîr Suç ve Cezaları*, Aybil Yayınları, Konya 2017, s. 328.

³³ *el-Mevsûatü'l-fıkhiyye*, "Nafaka", XLI, 42; Çetintaş, Recep, "İslâm Hukukunda Evlenmeden Doğan Haklar Bağlamında Nafaka", *İHAD*, Konya, sy. 24, 2014, ss. 185-203, s. 193.

³⁴ Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, II, 162; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, IX, 233; Bilmen, *Hukuk-ı İslamiyye*, II, 450; Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 29.

nitelikte olmalıdır.³⁵ Ayrıca meskende, uyku için gerekli olan mefruşat ve yeme içme için lazım olan mutfak malzemelerinin de bulunması gerekir.³⁶

4. Hizmetçi

İslâm hukukçularının çoğunluğu, eşraftan olup baba evinde kendi hizmetini görmeye alışık olmayan veya hastalığından dolayı hizmet edemeyecek durumda olan kadına, hizmetçiye ihtiyaç duyması halinde malî imkânı varsa kocanın eşine hizmetçi tutmasını hükme bağlamışlardır.³⁷ Bazı İslâm hukukçuları ise, kadın eşraftan bile olsa ona hizmetçi tutmanın gerekmediğini ve evin hizmetini kendisinin yapması gerektiğini söylemişlerdir.³⁸

Hz. Peygamberin, evin iç işlerini Hz. Fatıma'ya dış işlerini de Hz. Ali'ye yüklediği³⁹ taksim ve uygulamayı düşündüğümüzde kadının sosyal konumu ve prestiji ne olursa olsun evinin hizmetini yapma sorumluluğunda olduğu kanaatindeyiz. Hz. Peygamberin bu uygulaması da buna hukukî mesnet kabul edilmelidir. Ancak hastalık veya çocuklarının çok olması gibi zarurî hallerde kadına hizmetçi hakkı tanınabilir.⁴⁰

5. Sağlık Giderleri

İslâm hukukçuları, hanımının sağlık giderlerinden kocanın sorumlu olmadığı kanaatinde dir.⁴¹ İslâm hukukçularına göre, koca devamlı ve sabit

³⁵ Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, II, 162; Özcan, *İslam Hukukunda Karı Koca Nafaka Mükellefiyeti*, s. 79; Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 17.

³⁶ Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, II, 161; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, IX, 233; Şîrbînî, *Muğnî'l-muhtâc*, V, 157; İbn Âbidîn, *Reddu'l-muhtar*, V, 291; Bilmen, *Hukuk-ı İslamiyye*, II, 449; Özcan, *İslam Hukukunda Karı Koca Nafaka Mükellefiyeti*, s. 66.

³⁷ Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, II, 162; Serahsî, *el-Mebsût*, V, 169; Kasânî, *Bedaiu's-sanai*, V, 150; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, IX, 233; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, IV, 4; Karâfî, *ez-Zahîre*, IV, 468; Şîrbînî, *Muğnî'l-muhtâc*, V, 160; Özcan, *İslam Hukukunda Karı Koca Nafaka Mükellefiyeti*, s. 71; Acar, *Ana Hatlılarıyla İslâm Aile Hukuku*, s. 149.

³⁸ İbn Hazm, *el-Muhalla*, X, 90; İbn Rüşd, Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Kurtubî, *Bidayetu'l-müctehid ve nihayetu'l-muktesid*, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut 2007, s. 479.

³⁹ Kasânî, *Bedaiu's-sanai*, V, 150; İbn Âbidîn, *Reddu'l-muhtar*, V, 290; Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 31; Çetintaş, "İslâm Hukukunda Evlenmeden Doğan Haklar Bağlamında Nafaka", *İHAD*, 24, 195-196.

⁴⁰ Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 31; Çetintaş, "İslâm Hukukunda Evlenmeden Doğan Haklar Bağlamında Nafaka", *İHAD*, 24, 195-196.

⁴¹ Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, II, 161; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, IX, 233; Karâfî, *ez-Zahîre*, IV, 470; Şîrbînî, *Muğnî'l-muhtâc*, V, 158; İbn Âbidîn, *Reddu'l-muhtar*, V, 291; Bilmen, *Hukuk-ı İslamiyye*, II, 449; Özcan, *İslam Hukukunda Karı Koca Nafaka Mükellefiyeti*, s. 15.

olan nafakadan sorumludur sağlık giderleri ise sabit nafaka cinsinden değildir. İslâm hukukçuları, kocanın eşinin sağlık giderlerinden sorumlu olmayışını icare akdine kıyaslamaktadırlar. Buna göre, kiralanmış mekânın yıkılması durumunda kiracı tamirinden sorumlu olmadığı gibi hastalanması halinde koca da karısının tedavi ve ilaç gibi sağlık giderlerinden sorumlu tutulamaz.⁴²

İslâm hukukçuları, kocayı kiracıya kıyas ederek tedavi giderlerinden mesul olmayacağını ifade etmektedirler.⁴³ Ancak bu hususta bir kıyas yapılacaksa kiracı ile değil evi sürekli kullanma hakkına sahip olan ev sahibi ile yapılmalıdır. Zira yıkılan evi tamir etmek kiracıya değil ev sahibine ait olduğu gibi hastalanan kadını tedavi ettirmek de ondan devamlı faydalanma hakkına sahip olan kocaya ait olmalıdır.⁴⁴ Çünkü kadın kiralık ev olmadığı gibi koca da kadının kiracısı değildir. Bunun yanında sağlık giderlerini nafaka kapsamında yer almadığı gerekçesiyle kocanın karşılamaması, ailedeki sevgi, saygı ve bağlılık duygularını zedeler. Ayrıca hastalıkların ve tedavilerinin yaygınlaştığı günümüzde sağlık giderlerinin koca tarafından karşılanmaması da insani ve İslâmî bir yaklaşım değildir.⁴⁵ Kaldı ki kişinin bedeni ve hayatının devamı için gıda ve giyim eşyaları ne kadar önem arz ediyorsa aynı şekilde tedavi de o kadar önem arz etmektedir. Binaenaleyh doktor ve sağlık giderleri de nafakanın içerisine dâhil edilmelidir.⁴⁶

6. Temizlik ve Bakım Giderleri

Sağlıklı bir hayat için temizlik elzemdir. Bundan dolayı İslâm hukukçuları, kadının ev ve beden temizliği anlamında ihtiyaç duyduğu malzemeleri nafaka kapsamına dâhil etmektedirler. Ayrıca kadının kötü kokuyu giderici parfüm, güzel koku gibi maddeleri istemesi halinde kocanın bunu da temin etmesi gerekir.⁴⁷ İslâm hukukçuları arasında bu hususta görüş birliği bulunmakla birlikte makyaj malzemeleri ve kozmetik ürünlerinin sağlanması hususunda görüş ayrılığı söz konusudur. Hanefi, Şâfiî hukukçulara göre, makyaj ve kozmetik malzemelerini temin etmek kocaya vacip değildir.⁴⁸

⁴² Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, II, 161; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, IX, 233.

⁴³ Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, II, 162; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, IX, 233; Şîrbînî, *Muğnî'l-muhtâc*, V, 158.

⁴⁴ Dirik, Mehmet, "İslâm Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Mükellefiyetini Düşüren Haller", *İHAD*, Konya, sy. 25, 2015, ss. 135-159, s. 143; Çetintaş, "İslâm Hukukunda Evlenmeden Doğan Haklar Bağlamında Nafaka", *İHAD*, 24, 194.

⁴⁵ Dirik, "İslâm Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Mükellefiyetini Düşüren Haller", *İHAD*, 25, 143.

⁴⁶ Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 19.

⁴⁷ Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, II, 161; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, IX, 233; Karâfi, *ez-Zahîre*, IV, 470; İbn Âbidîn, *Reddu'l-muhtar*, V, 290.

⁴⁸ Şîrbînî, *Muğnî'l-muhtâc*, V, 158; İbn Âbidîn, *Reddu'l-muhtar*, V, 291.

Mâlikî hukukçulara göre ise, karı makyaj ve kozmetik malzemelerini almadığında veya kullanmadığında kocanın kendisine olan rağbeti azalacaksa kocanın bunları alması gerekir.⁴⁹

C. Evlilik Nafkasını Hak Etmenin veya Yükümlü Olmanın Şartları

Evlilik nafkasını hak etmenin veya yükümlü olmanın bazı şartları vardır. Bu şartları İslâm hukukçuları şöyle sıralamaktadır:

1. Evlilik sahih bir nikâh akdi ile meydana gelmiş olmalıdır. Bundan dolayı fasit nikâh akdi nafaka mecburiyeti doğurmaz.⁵⁰

2. Kadının nafakayı hak edebilmesi için cimaya hazır bir fiziki olgunluğa sahip olması gerekir. Bundan dolayı cimaya elverişli beden gelişimine sahip olmayan eş nafaka alamaz.⁵¹

3. Nafakayı alan zevcenin, kocasının ondan istifade edebileceği bir durumda olması gerekir. Kocanın hanımından istifade imkânı bulması nafaka için yeterlidir, illaki fiili istifade gerekmez.⁵²

D. Evlilik Nafkasında Yükümlülüğün Başlaması ve Bitmesi

Evlilik nafkası yükümlüsü olmak için bir takım şartların meydana gelmiş olması gerekir. Aynı şekilde bazı durumların gerçekleşmesi ile de bu sorumluluk düşmektedir.

1. Nafaka Yükümlülüğünün Başlaması

İslâm hukukuna göre, nikâh akdi ile birlikte taraflar karı koca olur ve evlilik fiilen başlamış olur. Nikâh akdi ile birlikte nafaka hak edilmiş ve

⁴⁹ Karâfi, *ez-Zahîre*, IV, 470.

⁵⁰ Şîrâzî, *el-Mühezzebe*, II, 160; Serahsî, *el-Mebsût*, V, 180; Kasânî, *Bedaiu's-sanai*, V, 117; İbn Âbidîn, *Reddu'l-muhtar*, V, 278; Bilmen, *Hukuk-ı İslamiyye*, II, 454; Özcan, *İslam Hukukunda Karı Koca Nafaka Mükellefiyeti*, s. 20; Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 32; Karaman, Hayreddin, *Mukayeseli İslam Hukuku*, İz Yayınları, İstanbul 2003, I, 342; Yaman, Ahmet, *İslam Aile Hukuku*, Yediveren Kitap, Konya 2002, s. 51; Kahveci, Nuri, *İslâm Aile Hukuku*, Hikmetevi Yayınları, İstanbul 2017, s. 145; Çolak, *İslâm Aile Hukuku*, s. 135.

⁵¹ Şîrâzî, *el-Mühezzebe*, II, 159; Kasânî, *Bedaiu's-sanai*, V, 129; Merğînânî, *el-Hidâye*, II, 328; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, s. 479; Mevsilî, *el-Ihtiyâr*, IV, 5; Karâfi, *ez-Zahîre*, IV, 465; Bilmen, *Hukuk-ı İslamiyye*, II, 454; Yaman, *İslam Aile Hukuku*, s. 52; Çolak, *İslâm Aile Hukuku*, s. 136.

⁵² Şîrâzî, *el-Mühezzebe*, II, 159; Kasânî, *Bedaiu's-sanai*, V, 128; Özcan, *İslam Hukukunda Karı Koca Nafaka Mükellefiyeti*, s. 31; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I, 343; Yaman, *İslam Aile Hukuku*, s. 52; Kahveci, *İslâm Aile Hukuku*, s. 145; Çolak, *İslâm Aile Hukuku*, s. 136.

yükümlülüğü söz konusu olur. İslâm hukukçuları nafaka yükümlülüğünün başlangıcı ile ilgili olarak farklı görüşler ortaya koymuşlardır. Hanefi hukukçulara göre, nikâh akdi yapıldığı andan itibaren nafaka sorumluluğu başlar.⁵³ Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelî hukukçulara göre ise, evlilik nafakası yükümlülüğü kadının kocasına teslim edildiği andan itibaren başlar.⁵⁴

Kadının kocasından nafaka isteyebilmesi için bazı şartları yerine getirmesi gerekir. Bu şartlar yerine getirilmediğinde nafaka hakkı düşebilmektedir.

2. Nafaka Yükümlülüğünün Bitmesi

Evlilikte nafaka yükümlülüğünün bitmesi, geçici ve devamlı olmak üzere iki şekilde gerçekleşmektedir.

a. Nafakanın Geçici Olarak Düşmesi

Evlilik nafaka bazı hususlara binaen geçici olarak düşmektedir. Bu hususları şöyle zikredebiliriz:

1. Kadının sebepsiz olarak zifaktan kaçması ve kocasının cinsel ilişki talebine karşılık vermemesi.
2. Kadının kocasının evini sebepsiz terk etmesi.
3. Kadının kocasının evinde ikametden imtina etmesi.
4. Kadının kocasını evine almaması.
5. Kadının kocasının evinden alıkonulması.
6. Kadının kendinden kaynaklanan bir sebeple hapse düşmesi.
7. Kadının kocasından izinsiz olarak yolculuğa çıkması.⁵⁵

Nafakanın alınmasına engel olan (durum) ortadan kalkınca taraflar için yeniden nafaka hak ve sorumluluğu başlar.

⁵³ Kasânî, *Bedâi'u's-sanâi*, V, 115; İbn Âbidîn, *Reddu'l-muhtar*, V, 280.

⁵⁴ Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, II, 159; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, s. 478; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, IX, 231.

⁵⁵ Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, II, 160; Merğînânî, *el-Hidâye*, II, 328-329; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, IV, 5-6; Şirbînî, *Muğnî'l-muhtâc*, V, 166-168; Bilmen, *Hukuk-ı İslamiyye*, II, 454-455; Özcan, *İslam Hukukunda Karı Koca Nafaka Mükellefiyeti*, s. 36-48; Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 50-51; Çolak, *İslâm Aile Hukuku*, s. 137; Ayık, Hamiyet, *Eşin Nafakasını Düşüren Haller*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2010. s. 34-49; Dirik, "İslâm Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Mükellefiyetini Düşüren Haller", *İHAD*, 25, 145-148; Akgül, Lütfiye, *İslâm Hukukunda Evli Kadının Nafakası ve Kapsamı*, *EKEV Akademi Dergisi*, Erzurum, sy: 62, Bahar 2015, ss. 21-34, s. 26-27.

b. Nafakanın Devamlı Olarak Düşmesi

Nafaka sorumluluğu geçici olarak son bulduğu gibi devamlı olarak da düşmektedir. Evlilik nafakası şu hallerde devamlı son bulmaktadır.

1. Karı veya kocadan birinin ölmesi.
2. Kadının irtidat (İslâm dininden dönmesi) etmesi.
3. Kadının sıhrî yakınlığı olan kimselerle zina yapması.⁵⁶

Bu durumlardan herhangi biri gerçekleştiğinde kadının evlilik nafakası devamlı olarak düşmektedir. Evlilik nafakasını gerekli kılan ve düşüren durumlar bunlardır.

Evlilik nafakasının tarafları arasında boşanma meydana geldiğinde ise evlilik nafakası devam eder ancak bu nafakanın İslâm hukukunda bir süresi vardır.

E. İddet Dönemindeki Evlilik Nafakası

Nafaka hak ve sorumluluğu evlilik hukuken var olduğu sürece devam eder. Evliliğin sona ermesi halinde ise bu nafakanın bir süre daha devamı söz konusudur.⁵⁷ Buna göre evliliğin devamında "evlilik nafakasının" hükümleri, nikâh akdinin sona ermesi halinde ise iddet süresinde "iddet nafakasının" hükümleri geçerli olmaktadır.

1. İddet Kavramı, Çeşitleri ve Hukuki Neticeleri

a. İddet Kavramı ve Mahiyeti

İddet, İslâm hukuk terminolojisinde kocası ölen veya karı koca hayatı yaşadıkdan sonra boşanan ya da nikâhı feshedilmiş olan kadının başka bir erkekle nikâh akdi yapabilmesi için beklemesi gereken zorunlu süredir.⁵⁸

⁵⁶ Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, II, 160; Kasânî, *Bedaiu's-sanai*, V, 125-126; Merğînânî, *el-Hidâye*, II, 333; Mevsilî, *el-Ihtiyâr*, IV, 9; Bilmen, *Hukuk-ı İslamiyye*, II, 455-456; Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 51-52; Ayık, *Eşin Nafakasını Düşüren Haller*, s. 52-57; Dirik, "İslâm Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Mükellefiyetini Düşüren Haller", *İHAD*, 25, 150-152.

⁵⁷ *el-Mevsûatü'l-fikhiyye*, "Nafaka", XLI, 57; Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 24.

⁵⁸ Bilmen, *Hukuk-ı İslamiyye*, II, 368; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I, 382; Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 40; Acar, H. İbrahim, "İddet", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2000, XXI, 466-471, s. 466; Yaman, *İslam Aile Hukuku*, s. 89; Kahveci, *İslâm Aile Hukuku*, s. 247; Çolak, *İslâm Aile Hukuku*, s. 240.

İddet beklemenin gaye ve hikmeti, kadının hamile olup olmadığını tespit etmek, kocası ölmüş ise onun hatırasına hürmet ve vefa göstermek, yeni bir evlilik yapması ihtimaline binaen kadını ruhen ve bedenen hazırlamak, boşama ric'i ise kocaya tekrar evliliği devam ettirmesi için düşünme fırsatı tanımak şeklinde zikredilmektedir.⁵⁹

İddetin tarifinde geçen “karı-koca hayatı yaşadıktan sonra” ifadesi ise, nikâhtan sonra cinsel ilişki veya sahih halvet denen baş başa kalma durumu olmadan meydana gelen boşamaları dışarıda bırakmaktadır. Çünkü bu durumdaki kadının, “*Mümin kadınları nikâhlayıp da sonra onları cinsel birleşmeden önce boşamışsanız, üzerilerine sayacağınız bir iddet yoktur.*”⁶⁰ Ayetine binaen beklemesi gereken bir iddeti yoktur.⁶¹

b. İddetin Çeşitleri

İddet ile ilgili fikhî hükümler, ona sebebiyet veren olaya göre ölüm ve boşanma iddeti şeklinde ikiye ayrılarak incelenebildiği gibi aynı şekilde hayız, doğum ve süreli iddet şeklinde süresine göre bir ayırımı tâbi tutmak da mümkündür.⁶² Biz iddeti, kendisine sebebiyet veren ölüm ve boşanma olayı açısından ele alıp değerlendireceğiz.

bb. Ölüm İddeti

Kocası ölen kadının beklemesi gereken bir iddet süresi vardır. Bu süre, kadının hamile olup olmamasına göre değişiklik gösterir. Kocası ölen kadın hamile değilse bekleyeceği iddet süresi dört ay on gündür.⁶³ Bu hususu

⁵⁹ Abdulhamid, Muhammed Muhyiddin, *el-Ahvâlu’ş-Şahsiyye*, Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, Beyrut 1984, s. 336; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I, 382; Yaman, *İslam Aile Hukuku*, s. 89; Acar, “İddet”, *DİA*, XXI, 467; Köse, *İslâm Hukuku-Aile Hukuku*, s. 358; Kahveci, *İslâm Aile Hukuku*, s. 247; Aslan, Mehmet Selim, *İslâm Aile Hukuku*, Emin Yayınları, Bursa 2015, 262-263; Çolak, *İslâm Aile Hukuku*, s. 240; Durmuş, Üzeyir, *İslam Hukukunda İddet ve Hükümleri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2006, s. 11; Erdem, Suat, “İslam Hukukuna Göre İddet ve İddet Bekleyen Kadının Nikâhı”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sivas, 2013, Cilt: XVII, Sy: 2, ss.71-95. s. 77-78.

⁶⁰ Ahzâb, 33/49.

⁶¹ Şafîî, *el-Ümm*, V, 215; Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, II, 142; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, s. 507; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, III, 211; Şîrbînî, *Muğnî'l-muhtâc*, V, 83; Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye*, II, 369; Abdulhamid, *el-Ahvâlu’ş-Şahsiyye*, s. 335; Acar, “İddet”, *DİA*, XXI, 467; Yaman, *İslam Aile Hukuku*, s. 89; Kahveci, *İslâm Aile Hukuku*, s. 247; Aslan, *İslâm Aile Hukuku*, s. 261; Çolak, *İslâm Aile Hukuku*, s. 240.

⁶² Mevsilî, *el-İhtiyâr*, III, 210; Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye*, II, 371; Abdulhamid, *el-Ahvâlu’ş-Şahsiyye*, s. 337; Acar, “İddet”, *DİA*, XXI, 467.

⁶³ Şafîî, *el-Ümm*, V, 223; Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, II, 145; Merğînânî, *el-Hidâye*, II, 315; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, s. 512; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, IX, 103; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, III, 211; Şîrbînî, *Muğnî'l-muhtâc*, V, 100; İbn Âbidîn, *Reddu'l-muhtar*, V, 188; Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye*, II, 373; Abdulhamid, *el-Ahvâlu’ş-Şahsiyye*, s. 340; Acar, “İddet”, *DİA*, XXI, 467; Yaman, *İslam Aile Hukuku*, s. 90; Kahveci, *İslâm Aile Hukuku*, s. 250; Çolak, *İslâm Aile Hukuku*, s. 241.

Kur'an-ı Kerim şöyle açıklamaktadır: "İçinizden ölenlerin bırakmış olduğu eşler, dört ay on gün iddet beklerler"⁶⁴

Kocasını ölen kadın hamile ise onun bekleyeceği iddet süresi doğum yapıncaya kadardır. Bu doğum, kocanın ölümünden hemen sonra da olsa iddet süresi bitmiş olur.⁶⁵

bc. Boşanma veya Fesih İddeti

Boşanmış veya mahkeme kararıyla nikâh akdi feshedilmiş olan kadınların beklemeleri gereken iddet süredir. Bu durumdaki kadınların beklemeleri gereken iddet süresi hamile olup olmamalarına ve bazı fizyolojik özelliklerine göre değişmektedir.⁶⁶

1. Boşanmış ya da mahkeme kararıyla nikâhı feshedilmiş hamile kadınların iddet süresi, "...hamile olanların iddeti doğumlarıyla tamamlanır."⁶⁷ ayetine binaen doğuma kadardır.⁶⁸ Boşama ve doğum arasındaki süre çok kısa da olsa iddet süresi doğumla biter.

2. Boşanmış veya nikâhı feshedilmiş kadın hayız gören bayanlardan ise; "...Boşanan kadınlar üç kuru' beklerler."⁶⁹ ayetine binaen üç kuru' süresi beklerler.⁷⁰ Ayette yer alan "kuru" kelimesi hem hayız hem temizlik anlamına geldiğinden fukaha hayız gören kadının iddet süresi ile ilgili olarak ihtilaf etmiştir.⁷¹

Hanefî hukukçulara göre ayetteki "kuru" kelimesi sözlük bakımından "hayız" anlamına gelmektedir. Onun için bu durumdaki kadın iddet olarak üç hayız süresi bekler.⁷² Mâlikî ve Şâfiî hukukçulara göre ise, "kuru" kelimesi

⁶⁴ Bakara, 2/234.

⁶⁵ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, s. 507; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, IX, 77; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, III, 211; Şirbînî, *Muğnî'l-muhtâc*, V, 89; Abdulhamid, *el-Ahvâlu's-şahsiyye*, s. 340; Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye*, II, 375; Acar, "İddet", *DİA*, XXI, 467; Yaman, *İslam Aile Hukuku*, s. 90; Kahveci, *İslâm Aile Hukuku*, s. 250; Aslan, *İslâm Aile Hukuku*, 266-267; Çolak, *İslâm Aile Hukuku*, s. 241.

⁶⁶ Acar, "İddet", *DİA*, XXI, 467.

⁶⁷ Talâk, 65/4.

⁶⁸ Şafîî, *el-Ümm*, V, 223; Şirâzî, *el-Mühezzeb*, II, 142; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, s. 507; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, IX, 111; Şirbînî, *Muğnî'l-muhtâc*, V, 89; Abdulhamid, *el-Ahvâlu's-şahsiyye*, s. 340; Acar, "İddet", *DİA*, XXI, 468; Yaman, *İslam Aile Hukuku*, s. 90; Kahveci, *İslâm Aile Hukuku*, s. 249.

⁶⁹ Bakara, 2/228.

⁷⁰ Şirâzî, *el-Mühezzeb*, II, 143; Merğînânî, *el-Hidâye*, II, 315; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, IX, 87; Şirbînî, *Muğnî'l-muhtâc*, V, 84.

⁷¹ Şirâzî, *el-Mühezzeb*, II, 143; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, s. 507; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, III, 213.

⁷² Merğînânî, *el-Hidâye*, II, 315; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, III, 213.

sözlük olarak temizlik anlamına gelmektedir. Bundan dolayı bu durumdaki kadın iddet olarak üç temizlik süresi bekler.⁷³

Her ne kadar fukaha "kuru" lafzından dolayı hayız gören kadının iddet süresinde ihtilaf etmiş olsa da bu ihtilaf süre anlamında fazla bir anlam ifade etmemektedir. Çünkü kuru' lafzını ister hayız ister temizlik olarak kabul edelim süre olarak fazla bir değişiklik söz konusu değildir.

3.Yaşının küçük olmasından dolayı hayız görmeyen ya da yaşlılığı sebebiyle hayızdan kesilmiş kadınların iddetleri üç aydır.⁷⁴ Nitekim "Kadınlarınız içinde âdetten kesilmiş olanlarla henüz âdet görmeyenlerin iddetlerinde tereddüde düşerseniz onların iddetleri üç aydır"⁷⁵ ayeti buna işaret etmektedir.

Hayız görme ve hayızdan kesilme yaşı kişiden kişiye değişmekle birlikte, İslâm hukukçuları, hayız görme yaşını en az dokuz en fazla on beş, hayızdan kesilme yaşını ise farklı görüşler olmakla birlikte genellikle elli beş yaş bitirmek olarak kabul etmektedirler.⁷⁶ Buna göre on beş yaşını bitirdiği halde hayız görmeyen ve elli beş yaşını tamamlayan kadınların boşanması halinde bekleyecekleri iddet süresi üç aydır. On beş ile elli beş yaş arasında olduğu halde hiç hayız görmemiş ya da birkaç kez görüp hayızdan kesilmiş kadının boşanması halinde bekleyeceği iddet süresi hususunda ise İslâm hukukçuları ihtilaf etmişlerdir.

Hanefî ve Şâfiî hukukçular, bu kadın iddet görünceye veya yaşitlarının hayızdan kesilme yaşına ulaşıncaya kadar bekleyeceği görüşündedir.⁷⁷ Malikî ve Hanbelîler ise, bu durumdaki kadın iddet olarak on iki ay bekler

⁷³Şafîî, *el-Ümm*, V, 209; Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, II, 143; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, s. 507; Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, V, 84.

⁷⁴Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, II, 144; Merğînânî, *el-Hidâye*, II, 315; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, s. 507; İbn Kudâme, *el-Muğni*, IX, 87; Mevslî, *el-İhtiyâr*, III, 211; Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, V, 87; Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye*, II, 373; Abdulhamid, *el-Ahvâlu's-şahsiyye*, s. 339; Acar, "İddet", *DİA*, XXI, 468; Yaman, *İslam Aile Hukuku*, s. 91; Kahveci, *İslâm Aile Hukuku*, s. 248; Çolak, *İslâm Aile Hukuku*, s. 242.

⁷⁵Talâk 65/4.

⁷⁶İbn Âbidîn, *Reddu'l-muhtar*, V, 196; Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye*, II, 373; Yaman, *İslam Aile Hukuku*, s. 91; Köse, *İslâm Hukuku-Aile Hukuku*, s. 359; Kahveci, *İslâm Aile Hukuku*, s. 248; Çolak, *İslâm Aile Hukuku*, s. 242.

⁷⁷Şafîî, *el-Ümm*, V, 227; Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, V, 88; İbn Âbidîn, *Reddu'l-muhtar*, V, 196; Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye*, II, 373; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I, 384; Acar, "İddet", *DİA*, XXI, 468; Köse, *İslâm Hukuku-Aile Hukuku*, s. 359; Kahveci, *İslâm Aile Hukuku*, s. 249; Çolak, *İslâm Aile Hukuku*, s. 243.

kanaatindedir. Bu hukukçular sürenin dokuz aylık kısmını hamileliğin tespiti için, geri kalan üç ayı ise iddet süresi olarak düşünmüşlerdir.⁷⁸

Hanefî ve Şâfiî hukukçularının süreyi bu kadar uzun tutmasının sebebi tıbbî bilgilerin sınırlı olduğu o dönemde kadının hamile olup olmadığını tespit etmek içindir. Ancak iddet süresini bu kadar uzun tutmak boşanmasına rağmen yıllarca iddet nafakası ödemek zorunda kalan kocayı mağdur, bu kadar süre ne evli ne bekâr kabul edilen kadını evlilik, cinsellik, aile, çocuk gibi kavramlardan mahrum etmek demektir. Ayrıca bu durum suiistimal edilmeye de açık bir yoldur.⁷⁹ Nitekim 1917 tarihli Hukuk-ı Âile Kararnâmesi'nde de bu görüş esas alınmıştır.⁸⁰ Onun için Malikî ve Hanbelî hukukçularının görüşü maslahat gereği tercih edilmeye daha uygun olacağı kanaatindeyiz.

c. İddetin Hukuki Neticeleri

İddetin taraflara yani evliliği biten karı kocaya yüklediği bir takım sorumluluklar vardır. Hukukî süreçteki bu sorumlulukları şu şekilde özetleyebiliriz.

1. İddet süresi boyunca kadının gıda, giyim ve barınma (mesken) gibi temel ihtiyaçlarını kapsayan nafaka hakkı devam eder. İddet süresi bitene kadar bu nafaka kadının kocası üzerindeki bir hakkı kocanın da hanımına karşı bir görevidir. Zira bu hak ve sorumluluk nikâh akdi ile başlamakta, boşanma ile son bulmaktadır. Ancak iddet nikâhın hukuken bitmesi için beklenen zorunlu bir süredir ve nikâh akdine bağlıdır. Boşamanın ric'î veya bâin olması, kadının hamile olup olmaması bu nafakaya etki etmez.⁸¹

Kocasının vefatı nedeniyle iddet bekleyen kadına, kocasından kalan miras'ta bir hissesi olduğundan ayrıca iddet nafakası vermek gerekmez.⁸²

⁷⁸ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, s. 508; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, IX, 98; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I, 384; Acar, "İddet", *DİA*, XXI, 468; Köse, *İslâm Hukuku-Aile Hukuku*, s. 359; Kahveci, *İslâm Aile Hukuku*, s. 249; Çolak, *İslâm Aile Hukuku*, s. 243.

⁷⁹ Acar, "İddet", *DİA*, XXI, 468; Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 41; Kahveci, *İslâm Aile Hukuku*, s. 249; Çetintaş, "İslâm Hukukunda Evlenmeden Doğan Haklar Bağlamında Nafaka", *İHAD*, 24, 199-200.

⁸⁰ *Hukuk-ı Âile Kararnâmesi*, mad.140.

⁸¹ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, s. 511; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, III, 218; Yaman, *İslam Aile Hukuku*, s. 92-93; Kahveci, *İslâm Aile Hukuku*, s. 251; Durmuş, *İslam Hukukunda İddet ve Hükümleri*, s. 62.

⁸² Şafîî, *el-Ümm*, V, 223; Merğînânî, *el-Hidâye*, II, 321; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, III, 218; İbn Âbidîn, *Reddu'l-muhtar*, V, 224; Abdulhamid, *el-Ahvâlu's-şahsiyye*, s. 349; Yaman, *İslam Aile Hukuku*, s. 93; Acar, "İddet", *DİA*, XXI, 470; Kahveci, *İslâm Aile Hukuku*, s. 252; Çolak, *İslâm Aile Hukuku*, s. 244-245.

2. Kadının boşama veya vefat hangi çeşit iddeti bekliyor olursa olsun süreyi bitirmeden evlenmesi dinen haram, hukuken geçersizdir. Önceki evliliğin iddeti devam ettiği için ve buna bağlı olarak evlilik bağı tamamen kesilmediğinden evliliğin bazı hükümleri de devam etmektedir. Bundan dolayı boşanmış kadına evlilik teklif edilmesi yasaktır. Ancak kocası vefat etmiş kadına, “*Bu kadınlarla evlenme isteğinizi üstü kapalı bildirmenizde veya içinizde saklamanızda bir sakınca yoktur*”⁸³ ayetine binaen üstü kapalı evlilik teklifinde bulunmak caizdir.⁸⁴

3. Kadın iddetini, “*Apaçık bir hayasızlık yapmaları hali bir yana onları evlerinden çıkarmayın, onlar da çıkmasınlar*”⁸⁵ ve “*Onları gücünüz ölçüsünde oturduğunuz yerin bir bölümünde oturtun. Onları sıkıştırıp -gitmelerini sağlamak için- kendilerine zarar vermeye kalkışmayın*”⁸⁶ ayetleri gereğince kocasının evinde tamamlar.⁸⁷

Boşamadan sonra kadının kocasının evinde iddetini tamamlamasının hikmeti, aile birliğinin tekrar kurulmasını sağlama yönünde eşlere düşünme ve görüşme imkânı vermektir. Bunun yanında kadının ve çocukların haklarını korumak ve belli bir süre de olsa onları güvence altına almak gayesine yöneliktir.⁸⁸

İddet süresi boyunca aynı evde yaşamaya devam edecek olan boşanmış karı kocanın arasındaki ilişki, boşanmanın çeşidine göre farklılık gösterir. Boşanma ric'i ise dönmeyi sağlayacak fiiller caiz olduğundan taraflar cinsel ilişkiye girebilirler. Ancak böyle bir durum kocanın boşamadan döndüğü anlamına geldiğinden evlilik devam etmiş olur. Boşama, bain ise evlilik bağı tamamen koptuğundan ve yeni bir nikâh ve mehir belirlemek gerektiğinden tarafların cinsel ilişkiye girmesi caiz değildir. Hatta ayrı odalarda kalmaları gerekir. Şayet kalınan ev dar olur ve koca helal haram

⁸³ Bakara, 2/235.

⁸⁴ Şafîî, *el-Ümm*, V, 223; Merğînânî, *el-Hidâye*, II, 320; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, IX, 121; Mevsîlî, *el-İhtiyâr*, III, 216; Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye*, II, 385; Yaman, *İslam Aile Hukuku*, s. 93; Acar, “İddet”, *DİA*, XXI, 469; Kahveci, *İslâm Aile Hukuku*, s. 252-253; Çolak, *İslâm Aile Hukuku*, s. 245.

⁸⁵ Talâk 65/1.

⁸⁶ Talâk 65/6.

⁸⁷ Şafîî, *el-Ümm*, V, 223; Serahsî, *el-Mebsût*, VI, 39; Merğînânî, *el-Hidâye*, II, 321; Mevsîlî, *el-İhtiyâr*, III, 218; Şirbînî, *Muğnî'l-muhtâc*, V, 112; Abdulhamid, *el-Ahvâlu's-şahsiyye*, s. 347; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I, 384; Yaman, *İslam Aile Hukuku*, s. 93; Acar, “İddet”, *DİA*, XXI, 469; Köse, *İslâm Hukuku-Aile Hukuku*, s. 359; Çolak, *İslâm Aile Hukuku*, s. 247.

⁸⁸ Acar, “İddet”, *DİA*, XXI, 469.

kaygısını taşımayan birisi ise iddet süresince kocanın bir başka eve taşınması gerekir.⁸⁹

4. İddet bekleyen kadın, hamilelik için belirlenen en az süre olan altı ay ile en uzun süre kabul edilen zaman içerisinde doğum yaparsa ki bu süre Hanefi hukukçulara göre iki Şafîî ve Hanbelî hukukçulara göre ise dört yıldır çocuğun nesebi kocaya ait kabul edilir.⁹⁰

5. Kadın, boşanma iddeti beklerken eşlerden biri vefat eder ve boşama ric'i ise taraflar birbirine mirasçı olur. Boşama bâin veya son boşama hakkı ise eşler birbirine mirasçı olmazlar. Fakat koca bu boşamayı "maraz-ı mevt" (araya iyileşme girmeksizin ölümle sonuçlanan hastalık) sırasında yapmışsa ve hanımının da bu boşamada rızası yoksa İslâm hukukçularının çoğunluğuna göre kadın kocasına mirasçı olur. Çünkü bu boşamada kocanın hanımını mirastan mahrum etme düşüncesi vardır.⁹¹

Sonuç olarak İslâm hukukunda nikâh akdi ile birlikte kadının gıda, giyim ve barınma (mesken) gibi temel ihtiyaçlarını kapsayan bir nafaka hakkı, kocanın da nafaka sorumluluğu vardır. Bu hak ve sorumluluk nikâh akdi devam ettiği sürece vardır. Ölüm ve boşanma halinde ise iddet süresi boyunca devam eder. Bu iddet süresi boşamada üç kuru' dönemidir, boşanan kadının hamile olması halinde ise doğumuna kadardır. Kocanın ölümü halinde ise hanımının bekleyeceği süre dört ay on gündür, ölen kocanın hanımı hamile olması halinde ise bu süre yine doğuma kadardır.

Genel olarak boşama ve vefat iddet süresi bu olmakla birlikte, bir istisna durumu olan hayız görme yaşında olduğu halde hiç hayız görmemiş ya da birkaç kez görüp hayızdan kesilmiş kadının boşanması halinde bekleyeceği iddet süresi hususunda İslâm hukukçuları ihtilaf etmişlerdir. Kadın, iddet

⁸⁹ Şîrâzî, *el-Mühezzebe*, II, 146; Serahsî, *el-Mebsût*, VI, 40,49; Merğînânî, *el-Hidâye*, II, 321; İbn Âbidîn, *Reddu'l-muhtar*, V, 226- 227; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, VII, 217; Yaman, *İslam Aile Hukuku*, s. 93-94; Acar, "İddet", *DİA*, XXI, 469; Kahveci, *İslâm Aile Hukuku*, s. 253.

⁹⁰ Şafîî, *el-Ümm*, V, 215; Şîrâzî, *el-Mühezzebe*, II, 143; Serahsî, *el-Mebsût*, VI, 51-52; Merğînânî, *el-Hidâye*, II, 322; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, IX, 125; Mevslî, *el-İhtiyâr*, III, 219; Şîrbînî, *Muğnî'l-muhtâc*, V, 90-92; İbn Âbidîn, *Reddu'l-muhtar*, V, 230; Yaman, *İslam Aile Hukuku*, s. 94; Acar, "İddet", *DİA*, XXI, 470; Kahveci, *İslâm Aile Hukuku*, s. 253.

⁹¹ Serahsî, *el-Mebsût*, VI, 181-182; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, VII, 177; Karâfî, *ez-Zahîre*, VII, 93; *el-Fetâva'l-Hindiyye*, Dârü'l-fikr, Beyrut 1991, I, 462; Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye*, II, 390; Yaman, *İslam Aile Hukuku*, s. 94; Acar, "İddet", *DİA*, XXI, 470; Dalgın, Nihat, "İslam Hukuku Açısından Boşanmanın Sonuçlarından Maddî Tazminat Üzerine Bir Değerlendirme", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Samsun, 2005, sy: 18-19, ss. 35-69, s. 50; Kahveci, *İslâm Aile Hukuku*, s. 253; Durmuş, *İslam Hukukunda İddet ve Hükümleri*, s. 100.

görünceye veya yaşitlarının hayızdan kesilme yaşına ulaşıncaya kadar bekler diyen olduğu gibi on iki ay bekler diyen hukukçular da vardır.

III. Türk Medeni Kanununda Boşanma Nafakası

Türk Medeni Kanunu da boşanma nafakası hakkı tanımaktadır. Boşama nafakasını da yoksulluk nafakası olarak isimlendirmektedir.⁹² Türk Medeni Kanunumuzun 175. Maddesinde yoksulluk nafakası şu şekilde düzenlenmiştir:

*“Boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek taraf, kusuru daha ağır olmamak koşuluyla geçimini diğer taraftan mâli gücü oranında süresiz olarak nafaka isteyebilir. Nafaka yükümlüsünde kusur aranmaz.”*⁹³

Türk Medeni Kanunu'nda var olan yoksulluğun tanımı yasada yapılmamıştır.⁹⁴ Yoksulluk kavramının hangi durumları kapsadığının belirlenmesi hâkimin takdirine bırakılmıştır ki Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 07.06.1998 tarihli 1998/556 E, 1998/688 K. sayılı ilamında; yeme, giyinme, barınma, sağlık, ulaşım, kültür gibi bireyin maddî varlığını geliştirmek için zorunlu ve gerekli görülen harcamaları karşılayacak düzeyde geliri olmayanlar “ yoksul” sayılmıştır.

Bunun yanında, medeni kanunumuzdaki yoksulluk nafakasının amacı, boşanmadan dolayı yoksulluğa düşecek ve kendi geçimini sağlayamayacak olan eşin hayatını devam ettirebilmesi ve geçimini sağlayabilmesi için diğer eş tarafından mali açıdan desteklenmesidir. Ayrıca yoksulluk nafakası isteyen eşin boşanmanın meydana geldiği tarihte yoksulluğa düşmüş veya düşecek olması gerekir. Sonradan yoksulluğa düşme gerekçesi ile yoksulluk nafakası istenemez.⁹⁵

⁹² Hatemi, Hüseyin-Oğuztürk, Burcu Kalkan, *Aile Hukuku*, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2013, s. 112; Dural, Mustafa- Öğüz, Tufan- Gümüş, Mustafa Alper, *Türk Özel Hukuku-Aile Hukuku*, Filiz Kitabevi, İstanbul 2014, III, 148; Yıldırım, Abdulkemir, *Türk Aile Hukuku*, Savaş Yayınevi, Ankara 2014, s. 89; Akıntürk, Turgut- Ateş, Derya, *Türk Medeni Hukuku-Aile Hukuku*, Beta Yayınları, İstanbul 2016, II, 302.

⁹³ Türk Medeni Kanunu mad. 175.

⁹⁴ Perkteş, Hatice, *Boşanmada Yoksulluk Nafakası*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2008, s. 19; Uzun, Mine, *Türk Medeni Kanunu ve Yargıtay Kararları Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2013, s. 33; Demir, Macit, *Türk Medeni Hukuk Öğreti ve Uygulamasında Yoksulluk Nafakası*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2015, s. 23; Topkaya, Şahin, *Yoksulluk ve İştirak Nafakası*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2017, s. 50.

⁹⁵ Dural-Öğüz-Gümüş, *Türk Özel Hukuku-Aile Hukuku*, III, 150; Yıldırım, *Türk Aile Hukuku*, s. 90-91; Akıntürk-Ateş, *Türk Medeni Hukuku-Aile Hukuku*, II, 302.

Türk Medeni Kanunu'nda var olan yoksulluk nafakası ile ilgili bir başka husus bu hak ve sorumluluk İslâm hukukundan farklı olarak erkek kadın her iki eşe de tanınmaktadır.⁹⁶

A. Yoksulluk Nafakasının Şartları

Yukarıda da değindiğimiz gibi Türk Medeni Kanununun 175. maddesine göre boşanan eşin yoksulluk nafakasına hak kazanabilmesi için belirli bazı koşulların gerçekleşmesi gerekir. Türk Medeni Kanunu'nda boşanma veya diğer ismi ile yoksulluk nafakası şu şartlara bağlanmıştır:

1. Eşlerden biri nafakayı istemelidir.
2. Nafaka isteyen eşin kusursuz ya da daha az kusurlu olması lazım.
3. Nafaka isteyen eş, boşanma neticesinde yoksulluğa düşme tehlikesine maruz kalmalıdır.
4. Takdir edilen nafaka, eşin mali imkânıyla orantılı olmalıdır. Yoksulluk nafakasını ödeyebilecek gücü olmayan taraf aleyhine yoksulluk nafakasına karar verilemez.⁹⁷

B. Yoksulluk Nafakasının Başlangıcı

Yoksulluk nafakasının hukuki varlık kazanabilmesi için boşanma kararının verilmesi ve hükmün kesinleşmiş olması gerekir. Boşanma meydana geldiği andan itibaren de bu nafaka hak edilir.⁹⁸

C. Yoksulluk Nafakasının Süresi

Türk Medeni Kanununa göre yoksulluk nafakası süresiz ve süreklidir.⁹⁹ Ancak boşanan eşler nafakanın süresini hâkimin de onaylaması şartıyla aralarında kararlaştırabilirler. Ayrıca hâkim boşanma sebebiyle yoksul duruma düşen eşin yeteneklerini, çalışabilme gücünü göz önünde tutarak,

⁹⁶ Yavuz, Nihat, *Öğretide ve Uygulamada Nafaka, Nişan ve Eşlerin Katkı Payı ile İlgili Davalar*, Turhan Kitabevi, Ankara 2008, s. 258; Hatemi-Oğuztürk, *Aile Hukuku*, s. 112; Dural- Öğüz,- Gümüş, *Türk Özel Hukuku-Aile Hukuku*, III, 149; Yıldırım, *Türk Aile Hukuku*, s. 90.

⁹⁷ Türk Medeni Kanunu mad. 175.

⁹⁸ Yavuz, *Öğretide ve Uygulamada Nafaka, Nişan ve Eşlerin Katkı Payı ile İlgili Davalar*, s. 257-258; Akıntürk, Turgut- Ateş, Derya, *Türk Medeni Hukuku-Aile Hukuku*, II, 308; Topkaya, *Yoksulluk ve İştirak Nafakası*, s. 59.

⁹⁹ Türk Medeni Kanunu mad. 175.

yoksulluk durumunun ne kadar sürebileceğini tespit edip bu süre ile yoksulluk nafakası sınırlandırılabilir.¹⁰⁰

D. Yoksulluk Nafakasının Miktarı

Türk Medeni Kanununun 175/1 maddesine göre yoksulluk nafakası miktarı, yükümlüsünün mali gücü oranında belirlenir. Buna göre yoksulluk nafakası, alacak tarafın yoksulluğa düşmesini önleyecek nitelikte ve onun geçimine yetecek miktarda olmalıdır. Ancak takdir edilecek nafaka yükümlünün mali gücü ile orantılı değildir. Buna göre nafaka ödeyecek eşin mali gücü ile alacak eşin zorunlu ihtiyacı arasında bir denge kurulmadır. Nafakayı ödeyecek olan eşin mali gücü, yoksulluk nafakasının üst sınırıdır. Şayet nafakayı ödeyecek eşin hiç ödeme gücü yoksa veya askerde olma gibi kanuni bir mazereti varsa yoksulluk nafakasına karar verilemez.¹⁰¹ Yoksulluk nafakasının miktarını eşler kendi aralarında yapacakları anlaşma ile de kararlaştırabilirler. Ancak bu anlaşmanın geçerliliği ve hukuki sonuç doğurması, hâkimin onaylaması ile olur.¹⁰²

E. Yoksulluk Nafakasının Ödenme Şekli

Türk Medeni Kanunu 176/1 maddesine göre yoksulluk nafakası toptan ve irat olmak üzere iki şekilde ödenebilmektedir. Toptan ödeme, kararlaştırılan tutarın bir defada, irat ise, belirli devrelerde ve daha çok aydan aya olan ödeme biçimidir.¹⁰³ İlgili kanun maddesi şu şekildedir. “...yoksulluk nafakasının toptan veya durumun gereklerine göre, irat şeklinde ödenmesine karar verilebilir.”¹⁰⁴

Yoksulluk nafakasının toptan veya irat şeklinde ödenmesi hâkimin takdirine bırakılmıştır. Fakat uygulamada mahkemeler genellikle irat şeklinde

¹⁰⁰ Perктаş, *Boşanmada Yoksulluk Nafakası*, s. 45-46.

¹⁰¹ Hatemi-Oğuztürk, *Aile Hukuku*, s. 112; Dural-Öğüz-Gümüş, *Türk Özel Hukuku-Aile Hukuku*, III, 149-150; Yıldırım, *Türk Aile Hukuku*, s. 91; Akıntürk-Ateş, *Türk Medeni Hukuku-Aile Hukuku*, II, 304; Perктаş, *Boşanmada Yoksulluk Nafakası*, s. 25; Demir, *Türk Medeni Hukuk Öğreti ve Uygulamasında Yoksulluk Nafakası*, s. 63-64.

¹⁰² Dural-Öğüz-Gümüş, *Türk Özel Hukuku-Aile Hukuku*, III, 150; Demir, *Türk Medeni Hukuk Öğreti ve Uygulamasında Yoksulluk Nafakası*, s. 68.

¹⁰³ Yavuz, *Öğretide ve Uygulamada Nafaka, Nişan ve Eşlerin Katkı Payı ile İlgili Davalar*, s. 260; Hatemi-Oğuztürk, *Aile Hukuku*, s. 114; Dural-Öğüz-Gümüş, *Türk Özel Hukuku-Aile Hukuku*, III, 151; Yıldırım, *Türk Aile Hukuku*, s. 91; Akıntürk-Ateş, *Türk Medeni Hukuku-Aile Hukuku*, II, 307; Perктаş, *Boşanmada Yoksulluk Nafakası*, s. 36; Demir, *Türk Medeni Hukuk Öğreti ve Uygulamasında Yoksulluk Nafakası*, s. 73.

¹⁰⁴ Türk Medeni Kanunu mad. 176/1.

ödenmesine karar vermektedirler.¹⁰⁵ Hâkim, istisna da olsa bazen nafakanın toptan olarak verilmesi yönünde karar verebilmektedir. Toptan ödemeye karar verilmesi halinde bunun sebebi ve gerekçesi kararda mutlaka açıklanmalıdır.¹⁰⁶ Ayrıca yoksulluk nafakasının ödenme şekli hâkimin onaylaması kaydıyla taraflar arasında yapılacak bir sözleşme ile de belirlenebilir.¹⁰⁷

F. Yoksulluk Nafakasının Artırılması veya Azaltılması

Türk Medeni Kanunu 176/4 maddesine göre, yoksulluk nafakası alan eşin zamanla aldığı nafaka miktarı temel ihtiyaçlarına yeterli gelmiyorsa ve nafaka borçlusu eşin de gelirinde bir artış varsa yoksulluk nafakası artırılabilir. Aynı şekilde yoksulluk nafakası alan eşin yoksulluğunun ortadan kalkması veya azalması halinde verilen nafaka kaldırılabilir veya miktarı indirilebilir hususu öngörülmüştür.¹⁰⁸

Boşanan tarafların ekonomik durumlarında bir değişikliğin meydana gelmesi, bu değişikliğin süreklilik arz etmesi ve bu durumun boşanma davası esnasında öngörülmemesi halinde irat şeklinde hükmedilen nafaka miktarının değişen durumlara uygun olarak artırılması veya azaltılması talebinde bulunulabilir. Nitekim Türk Medeni Kanunu'nun 176/4 maddesi, "*Tarafların malî durumlarının değişmesi veya hakkaniyetin gerektirdiği hâllerde iradın artırılması veya azaltılmasına karar verilebilir.*" şeklinde düzenlenmiştir.

Buna göre yoksulluk nafakası alan eş, ihtiyaçlarının artması, paranın alım gücünün azalması, yaşlılık, hastalık gibi sebeplerle belirlenen nafakanın giderlerini karşılayamaması ve bunun yanında nafaka borçlusunun gelirinde bir artış meydana gelmiş ise belirlenen nafakanın artırılmasını talep edebilir. Aynı şekilde nafaka karara bağlandığında ekonomik imkânı iyi olan nafaka

¹⁰⁵ Dural-Öğüz-Gümüş, *Türk Özel Hukuku-Aile Hukuku*, III, 151; Akıntürk-Ateş, *Türk Medeni Hukuku-Aile Hukuku*, II, 307; Serim, Azra Arkan, *Yoksulluk Nafakası, İÜHF M C. LXV, S. I*, İstanbul, 2007, ss. 277-302, s. 295; Perkaş, *Boşanmada Yoksulluk Nafakası*, s. 37; Demir, *Türk Medeni Hukuk Öğreti ve Uygulamasında Yoksulluk Nafakası*, s. 75.

¹⁰⁶ Demir, *Türk Medeni Hukuk Öğreti ve Uygulamasında Yoksulluk Nafakası*, s. 74.

¹⁰⁷ Türk Medeni Kanunu mad. 184/5.

¹⁰⁸ Yavuz, *Öğretide ve Uygulamada Nafaka, Nişan ve Eşlerin Katkı Payı ile İlgili Davalar*, s. 260; Dural-Öğüz-Gümüş, *Türk Özel Hukuku-Aile Hukuku*, III, 151-152; Yıldırım, *Türk Aile Hukuku*, s. 91; Akıntürk-Ateş, *Türk Medeni Hukuku-Aile Hukuku*, II, 308; Demir, *Türk Medeni Hukuk Öğreti ve Uygulamasında Yoksulluk Nafakası*, s. 77.

borçlusunun mali durumu zayıflar, bir takım sebeplerle bu gücü ortadan kalkar ve yoksul duruma düşerse, yoksulluk nafakasının tamamen kaldırılmasını veya azaltılmasını talep edebilir.¹⁰⁹

Nafakanın artırılması veya azaltılması talebi ancak irat şeklinde ödenmesine karar verilen yoksulluk nafakası açısından olabilir. Çünkü nafakanın toptan ödenmesi halinde borç sona ereceğinden eşlerin maddî imkânlarında meydana gelen değişiklikler yoksulluk nafakasına etki etmez. Bundan dolayı toptan ödenmesine karar verilmiş yoksulluk nafakasının arttırılması veya azaltılması istenemez.¹¹⁰

G. Yoksulluk Nafakasının Sona Ermesi

Türk Medeni Kanunumuzun 175. Maddesine göre yoksulluk nafakası süresiz olarak devam eder. Ancak belli bir takım hususların meydana gelmesi ile de sona ermektedir.

Türk Medeni Kanunumuzun 176/3. Maddesinde yoksulluk nafakasının hangi hallerde sona ereceği hüküm altına alınmıştır. Bu maddeye göre, taraflardan birinin ölümü, yoksulluk nafakasını alan kişinin yeniden evlenmesi, fiilen evli olarak yaşaması, yoksulluğun ortadan kalkması ya da yoksulluk nafakasını alan kişinin haysiyetsiz (toplumun ahlak, namus anlayışına uygun olmayan yaşam biçimi) hayat sürmesi nafakayı sona erdiren sebeplerdir.¹¹¹

Yoksulluk nafakası bazı hallerde kendiliğinden, bazı hallerde ise, hâkimin kararı ile sona ermektedir. Taraflardan birinin ölümü veya nafaka alan eşin yeniden evlenmesi halinde yoksulluk nafakası kendiliğinden; nafaka alan eşin resmi nikâh olmadan başka biri ile karı koca gibi yaşaması, haysiyetsiz hayat sürmesi ya da yoksulluğun ortadan kalkması durumlarında ise yoksulluk nafakası mahkeme kararıyla sona ermektedir.¹¹²

Sonuç olarak Türk Medeni Kanunu'nda boşanma nafakası vardır ve yoksulluk nafakası olarak isimlendirilmektedir. Bunun yanında eşlerin her ikisi

¹⁰⁹ Dural-Öğüz-Gümüş, *Türk Özel Hukuku-Aile Hukuku*, III, 151-152; Akıntürk- Ateş, *Türk Medeni Hukuku-Aile Hukuku*, II, 308; Topkaya, *Yoksulluk ve İştirak Nafakası*, s. 64.

¹¹⁰ Dural-Öğüz-Gümüş, *Türk Özel Hukuku-Aile Hukuku*, III, 151; Yıldırım, *Türk Aile Hukuku*, s. 91; Serim, *Yoksulluk Nafakası*, s. 296; Perктаş, *Boşanmada Yoksulluk Nafakası*, s. 39; Demir, *Türk Medeni Hukuk Öğreti ve Uygulamasında Yoksulluk Nafakası*, s. 88-98.

¹¹¹ Türk Medeni Kanunu mad. 176/3.

¹¹² Yavuz, *Öğretide ve Uygulamada Nafaka, Nişan ve Eşlerin Katkı Payı ile İlgili Davalar*, s. 261; Dural-Öğüz-Gümüş, *Türk Özel Hukuku-Aile Hukuku*, III, 152; Yıldırım, *Türk Aile Hukuku*, s. 92; Akıntürk- Ateş, *Türk Medeni Hukuku-Aile Hukuku*, II, 307; Serim, *Yoksulluk Nafakası*, s. 296; Perктаş, *Boşanmada Yoksulluk Nafakası*, s. 37; Demir, *Türk Medeni Hukuk Öğreti ve Uygulamasında Yoksulluk Nafakası*, s. 75.

de bu nafakadan sorumlu olabilmektedir. Ayrıca Türk Medeni Kanunu'ndaki bu nafakanın bir süresi de yoktur.

IV. Değerlendirme

İslâm hukuku ve Medeni hukuk her ikisi de eşe nafaka hakkını kabul etmektedir. Her iki hukukun birbirine benzer ve uyan hükümleri olmakla birlikte birbirinden farklı olan hükümleri de söz konusudur. Bu farklılıkları ve fıkhi neticelerini şöyle zikredebiliriz:

1. İslâm hukukunda, Zahiri hukukçu İbn Hazm istisna edilirse evlilik ve boşanmadan sonraki iddet dönemindeki nafakadan her zaman koca sorumludur. Kadın, aileyi geçindirmek ve nafaka vermekle sorumlu tutulmamıştır. Türk Medeni Kanunu'nda ise eşlerin her ikisi nafakadan sorumlu tutulabilmektedir. Çünkü Türk Medeni Kanunu'nda, nafaka hakkı yoksulluğa düşen tarafa verilmiştir. Bundan dolayı kadın bazen nafaka borçlusu olabilmektedir.

2. Türk Medeni Kanunu'na göre, boşanma nafakası alabilmek için kişinin yoksul düşme tehlikesi ve ihtimali olmalıdır. Ancak İslâm hukukunda kadın zengin de olsa boşanma nafakasını hak eder ve alır. Buna göre, maddî imkânı iyi olan eşlerin ayrılması halinde İslâm hukukuna göre nafakayı hak eden kadının Türk Medeni Kanunu'na göre boşanma nafakasını alamaması maddî imkanı iyi de olsa bir mağduriyet ve aynı zamanda bir kul hakkıdır.

3. Türk Medeni Kanununun 175. Maddesine göre yoksulluk nafakasını alabilmek için eşlerden yoksulluğa düşecek tarafın bunu talep etmesi gerekir. Yoksulluğa düşen taraf istemde bulunmadıkça bu nafakayı alamaz. İslâm hukukunda ise, boşanan kadın iddet süresince nafakasını alabilmek için böyle bir istemde bulunmasına gerek yoktur. Çünkü boşanma ile birlikte bu hak elde edilir.¹¹³

4. Türk Medeni Kanunu'na göre nafakayı hak eden eşin ki kadın veya erkek olması fark etmez diğer eşten daha az kusurlu olması gerekir. İslâm hukukunda ise kadının kusurları sebebiyle meydana gelen boşamalarda bile erkek yoksulluğa düşse de kadından bir nafaka elde edemez. Zira İslâm hukukunun genel içtihatlarına göre kadın nafaka vermekle sorumlu tutulmamıştır.

¹¹³ Karataş, Fatih, *İslam Hukuku Açısından İddet ve Boşanmış Kadının Evliliği*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş 2010, s. 49.

5. İslâm hukukunda boşanma nafakası sürelidir. Bu da iddet süresi ile sınırlıdır. Söz konusu bu iddet, hayız gören kadınlarda üç kuru', hayızdan kesilmiş kadınlarda üç ay, hamile kadınlarda ise doğum yapıncaya kadardır. İstisnai bir durum olarak kabul edilen hayız görme yaşında olup da hayız görmeyen kadınların iddeti ise ihtilafıdır. Bazı İslâm hukukçularına göre bu durumdaki kadın iddet görünceye veya yaşitlarının hayızdan kesilme yaşına ulaşınca kadar bekler. Bazı İslâm hukukçularına göre ise iddet olarak on iki ay bekler. Buna göre İslâm hukukundaki iddet ve dolayısıyla iddet nafakası sürelidir. Bu süre genel olarak en az üç kuru' en fazla doğuma kadardır. Her iki iddet süresi de sınırlı ve kısa bir zaman dilimidir.

Türk Medeni Kanunu'nda yoksulluk nafakası olarak isimlendirilen boşanma nafakası ise süresizdir. Bu da aralarında hukuki bir bağ kalmamış eşler arasında uzun ve belirsiz bir süre nafaka almak ve vermek demektir. Türk Medeni Kanunu'ndaki yoksulluk nafakasının süresiz ve sürekli oluşu birçok probleme sebep olabilmektedir.

Türk Medeni Kanununa göre nafaka alan eş, nafakayı düşüren hallerden biri gerçekleşmedikçe yıllarca hatta ölene kadar boşandığı ve aralarında hiç bir hukuki bağın kalmadığı eski eşinden nafaka alabilmektedir. Nafakanın süresiz oluşu ayrıca aile kurmaya veya boşandıktan sonra yeni bir evlilik yapmaya da bir engeldir. Zira maddî durumu iyi olmayan bir kimsenin evlendiğinde evliliğinin boşanma ile neticelenmesi halinde yıllarca nafaka ödeyeceğini bilmesi onu evlilikten soğutur. Aynı şekilde kişi boşanma sonrasında yeni bir evlilik yapmaya da olumsuz bakar. Zira boşadığı eşinin maddî durumu kendisinden daha düşük olan bir kimse, hem yoksulluk nafakası ödemesi hem de evlendiği eşine ve çocuklarına bakması onu nafaka temininin de zorlayacağından dahası ikinci evlilik de boşanma ile neticelenmesi halinde süresiz ikinci bir nafaka verme endişesi insanları evlilik yapmaya, yuva kurmaya korkutur. Binaenaleyh nafakanın süresiz oluşu boşanan eşlerden yoksul olan tarafa yarar sağlamakla birlikte diğer eski eşe maddi ve manevi sıkıntılara sebebiyet vermektedir ki bu da adalet, hakkaniyet ilkelerine ve İslâm hukukuna aykırı bir durum ve bir kul hakkıdır. Bunun yanında nafaka ödeyememe endişesi ile huzursuz ve mutsuz olan eşler istemeden de olsa maddî kaygılarla evliliğe devam etmektedir. Boşanan tarafların ise yeniden evlenmeleri güçleşmektedir.¹¹⁴ Bu da başka toplumsal olumsuzluklara sebebiyet verebilmektedir.

¹¹⁴ Gürpınar, Hatice Boyalı, *İslam Hukukunda İddet Bekleyen Kadının Nafaka Ve Sükna Hakkı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2011, s. 74.

Bütün bu gerekçelerden dolayı Türk Medeni Kanunu'ndaki yoksulluk nafakasını makul bir süre ile sınırlandırmak gerekir ki 3444 sayılı Yasanın yürürlüğe girdiği 12.05.1998 tarihinden önce yoksulluk nafakası 743 Sayılı Eski Medeni Kanununun 144. maddesinde bir yıl süreli olarak düzenlenmişti.¹¹⁵ Bir yıllık süre İslâm Hukukundaki iddet nafakasının süresinden fazla olsa da Medeni Kanun açısından mevcut duruma göre makul bir süre olarak görülebilir.

Bir yıllık sürenin bitiminde yoksulluk nafakası alan eşin maddi imkanları geçimini sağlayacak kadar iyi değilse devlet onu bir işte istihdam edebilir. Ya da bir meslek eğitimi vererek iş sahibi yapabilir. Kişinin çalışmaya engel bir durumu varsa sosyal devlet olmanın bir gereği olarak onu maaşa bağlayabilir. Bu imkanları sağlamak için de bir fon oluşturulabilir.

Son olarak, Türk Medeni Kanununun 175. ve 176. maddelerini zikrettiğimiz hususlar da göz önünde bulundurularak yeniden ele alınması ve gerekli düzenlemelerin yapılması yerinde olur.

Sonuç

Toplumun temeli kabul edilen aile ne kadar sağlam yapıya ve düzenleyici kurallara bağlanırsa, toplumun yapısı o nispette sağlam ve sürekli olur. Bunun için bütün hukuk sistemleri bu hakikati dikkate alarak aile kurumunu önemsemiş ve yasalarında bu hususu düzenleyen hükümlere yer vermişlerdir.

Bu düzenlemelerden biri de nafakadır. Gerek İslâm hukuku gerekse Türk Medeni Kanunu, nikâh bağı ile yuva kurmuş eşlere bir takım hak ve sorumluluklar yükler. Bu hak ve sorumluluklardan biri de nafakadır.

İslâm hukuku ve Türk Medeni Kanunu evlilikle birlikte bir nafaka hak ve sorumluluğunun varlığını kabul etmekte, boşanma halinde de aynı şekilde boşanma nafakasının varlığını kabul eder ve bu hususta bir takım kanuni düzenlemeler yapmaktadır.

Bunun yanında her iki hukuk sisteminin nafaka konusunda birbirine benzeyen hükümleri olmakla birlikte birbirinden ayrıldıkları hükümler de söz konusudur. Her iki hukukun ayrıldığı en bariz husus, nafakadan kimin sorumlu olduğu ve bu nafakanın süresidir. İslâm hukukunda evlilik devam ederken de boşandıktan sonra da her zaman nafakadan koca sorumludur ve bu boşanma

¹¹⁵ Hatemi-Kalkan- Oğuztürk, *Aile Hukuku*, s. 112; Akıntürk- Ateş, *Türk Medeni Hukuku-Aile Hukuku*, II, 302.

nafakası sürelidir. Türk Medeni Kanunu'nda ise kadın da boşanma nafakasından sorumlu olabilmektedir ve bu nafakanın belli bir süresi yoktur. Bundan dolayı Türk Medeni Kanununa göre, aralarında hukuki bir bağ kalmamasına rağmen yoksul düşen eş boşandığı eşinden çok uzun yıllar nafaka alabilmektedir.

Türk Medeni Kanunu'ndaki kadının boşanma nafakasından sorumlu tutulması ve nafakanın süresiz olması düzenlemesi, bireysel ve toplumsal anlamda birçok olumsuzluğa yol açmaktadır. Aynı zamanda İslâm hukuku açısından bir haksızlığa ve kul hakkına sebebiyet vermektedir. Bundan dolayı söz konusu olumsuzlukların ve haksızlıkların ortadan kaldırılması için ilgili maddelerin bir daha ele alınıp değerlendirilmesi ve makul bir şekilde düzenlenmesi yerinde olacağı kanaatindeyiz.

Kaynakça

Abdulhamid, Muhammed Muhyiddin, *el-Ahvalu's-şahsiyye*, Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, Beyrut 1984.

Acar, H. İbrahim, "İddet", TDV İslâm Ansiklopedisi, İstanbul 2000, XXI, 466-471.

———, *Ana Hatlarıyla İslâm Aile Hukuku*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2018.

Akgül, Lütfiye "İslâm Hukukunda Evli Kadının Nafakası ve Kapsamı", *EKEV Akademi Dergisi*, Yıl: 19, sy. 62, Bahar 2015, s. 21-34.

Akıntürk, Turgut- **Ateş**, Derya, *Türk Medeni Hukuku-Aile Hukuku*, Beta Yayınları, İstanbul 2016.

Aslan, Mehmet Selim, *İslâm Aile Hukuku*, Emin Yayınları, Bursa 2015.

Ayık, Hamiyet, *Eşin Nafakasını Düşüren Haller*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2010.

Bilmen, Ömer Nasuhi, *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istilâhât-ı Fikhiyye Kamusu*, Bilmen Yayınevi, İstanbul 1968.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail, *el-Câmi'u's-sahîh*, Dâru İbn Kesir, Beyrut 1987.

Çelik, Özlem, *İslâm Hukukun da Hısımlık Nafakası Mükellefiyetinde Din Farkı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2013.

Çetintaş, Recep, "İslâm Hukukunda Evlenmeden Doğan Haklar Bağlamında Nafaka", *İHAD*, Konya, sy. 24, 2014, s. 185-203.

Çolak Abdullah, *İslâm Aile Hukuku*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2018.

Dalgın, Nihat, "İslâm Hukuku Açısından Boşanmanın Sonuçlarından Maddî Tazminat Üzerine Bir Değerlendirme", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Samsun, sy. 18-19, 2005, s. 35-69.

Demir, Macit, *Türk Medeni Hukuk Öğreti ve Uygulamasında Yoksulluk Nafakası*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2015.

Dirik, Mehmet, "İslâm Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Mükellefiyetini Düşüren Haller", *İHAD*, Konya, sy. 25, 2015, s. 135-159.

Dural, Mustafa- **Öğüz**, Tufan- **Gümüş**, Mustafa Alper, *Türk Özel Hukuku-Aile Hukuku*, Filiz Kitabevi, İstanbul 2014.

Durmuş, Üzeyir, *İslâm Hukukunda İddet ve Hükümleri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2006.

Ebû Dâvûd, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî, *es-Sünen*, Hıms 1969-74. *el-Fetâva'l-Hindiyye*, Dârü'l-fikr, Beyrut 1991.

el-Mevsûatü'l-fıkhiyye, "Nafaka", Vizâretü'l-Evkaf ve's-Şuûni'l-İslâmiyye, Kuveyt 2002, XLI, 34-100.

Erbay, Celâl, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, Rağbet Yayınları, İstanbul 1998.

_____, "Nafaka", TDV İslâm Ansiklopedisi, İstanbul 2006, XXXII, 282-285.

Erdem, Suat, "İslâm Hukukuna Göre İddet ve İddet Bekleyen Kadının Nikâhı", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sivas, cilt. XVII, sy. 2, 2013, s. 71-95.

Erdoğan, Mehmet, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Rağbet Yayınları, İstanbul, ts

Gürpınar, Hatice Boyalı, *İslâm Hukukunda İddet Bekleyen Kadının Nafaka Ve Sükna Hakkı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2011.

İbn Âbidin, Muhammed Emin Alauddin, *Reddü'l-muhtâr ale'd-Dürri'l-muhtâr*, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2003.

İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed, *el-Muhalla bi'l-âsâr*, idâretü't-tıbbâti'l-münire, Kahire 1352.

İbn Kudâme, Ebû Muhammed Abdullah b. Ahmed, *el-Muğnî*, Dârü'l-Fikr, Beyrut 1984.

İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem, *Lisânü'l-Arab*, Dâr-u sadr, Beyrut 1990.

İbn Rüşd, Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Kurtubî, *Bidayetu'l-müctehid ve nihayetu'l-muktesid*, Dârü'l-kütübü'l-ilmiyye, Beyrut 2007.

Halil, b. Ahmed, *Kitâbu'l-'Ayn*, Dâr ve Mektebetu'l-Hilâl, Beyrut ty.

Hatemi, Hüseyin- **Oğuztürk**, Burcu Kalkan, *Aile Hukuku*, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2013.

Kahveci, Nuri, *İslâm Aile Hukuku*, Hikmetevi Yayınları, İstanbul 2017.

Karâfi, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. İdrîs, *ez-Zahîre*, Dârü'l- Garb, Beyrut 1994.

Karaman, Hayreddin, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, İz Yayınları, İstanbul 2003.

Karataş, Fatih, *İslâm Hukuku Açısından İddet ve Boşanmış Kadının Evliliği*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş 2010.

Kasânî, Aluüddin Ebû Bekir b. Mes'ûd el-Hanefi, *Bedaiu's-Sanai fi Tertibi's-Şerai*, Dârü'l-kütübü'l-ilmiyye, Beyrut 2003.

Koç, Mehmet, *Osmanlı Hukukunda Ta'zîr Suç ve Cezaları*, Aybil Yayınları, Konya 2017.

Köse, Saffet, *İslâm Hukuku- Aile Hukuku*, Grafiker Yayınları, Ankara 2018.

Köseoğlu, Zahit, *İslâm Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Yükümlülüğü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 2010.

Merğînânî, Ebü'l-Hasen Burhânüddin Ali b. Ebî Bekr, *el-Hidâye şerhu Bidâyeti'l- mübtedî*, Dârü'l- Erkam, Beyrut, ts,

Mevsilî, Abdullah b. Muhmûd b. Mevdûd, *el-İhtiyârli- ta'lîli'l-Muhtâr*, Dârü'l-Marife, Beyrut 1998.

Müslim, Ebü'l-Hüseyin el-Kuşeyrî, *el-Câmi'u's-sahîh* (nşr. M. Fuad Abdulbaki), Dârü İhyai't Turâs, Beyrut 1966.

Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnâmesi, (Haz. Orhan Çeker) Mehir Vakfi Yayınları, Konya 2017.

Özcan, Ruhi, *İslâm Hukukunda Karı Koca Nafaka Mükellefiyeti*, Basılmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi, Erzurum 1976.

Perktaş, Hatice, *Boşanmada Yoksulluk Nafakası*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2008.

Sarı, Muhammet, *İslâm Hukukunda Borçlusu ve Alacaklısı Bakımından Nafaka Mükellefiyeti*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 2006.

Serahsî, Şemsü'l-Eimme, *el-Mebsût*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 2001.

Şâfiî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs, *el-Ümm*, Dâru'l-Marife, Beyrut 1393.

Serim, Azra Arkan, *Yoksulluk Nafakası*, *İÜHFM C. LXV, S.1, s. 277-302*, İstanbul 2007.

Şîrâzî, Ebu İshâk İbrahim b. Ali el-Fîrûzâbâdî, *el-Mühezzeb fî fıkhi'l-İmâm eş-Şâfiî*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, ts.

Şîrbînî, Şemsüddin el-Hatib Muhammed b. Ahmed el-Kahiri, *Muğnî'l-muhtâc*, Dâru'lhadis, Kahire 2006.

Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa, *el-Câmi'u's-sahîh* (nşr. A. Muhammed Şakir- M. Fuad Abdulbâkî), Kahire 1395-98.

Topkaya, Şahin, *Yoksulluk ve İştirak Nafakası*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2017.

Uzun, Mine, *Türk Medeni Kanunu ve Yargıtay Kararları Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2013.

Yaman, Ahmet, *İslâm Aile Hukuku*, Yediveren Kitap, Konya 2002.

Yavuz, Nihat, *Öğretide ve Uygulamada Nafaka, Nişan ve Eşlerin Katkı Payı ile İlgili Davalar*, Turhan Kitabevi, Ankara 2008.

Yıldırım, Abdulkerim, *Türk Aile Hukuku*, Savaş Yayınevi, Ankara 2014.

